

Григорій Сковорода — «Першорозум» педагогічного університету

Світлана Бакай

*«Увесь світ спить... треба прокидатися»
Григорій Сковорода*

Сковородинівська родина у цьому році відзначає 220 років від дня заснування нашого славетного педагогічного закладу освіти! І вже майже 80 років, як присвоєно університету ім'я Григорія Савича Сковороди. За цей час величезна кількість випускників «розлетілися» по всьому світу з любов'ю до вчительської професії та з думкою на все життя, що «Мій університет — моя гордість!».

Пам'ятна дошка про заснування ХНПУ
імені Г. С. Сковороди, м. Харків

та колег, почуття довіри, витримки та неймовірної насолоди спілкування зі здобувачами освіти.

Дійсно, що у житті, у плідній, творчій практичній діяльності педагога-гуманіста, філософа-мислителя, поета, музиканта та «Першорозуму» Григорія Сковороди відбилися кращі моральні риси духовності й характеру українського народу. «Просвітитель умів» далекоглядно вірив у світле майбутнє свого народу, і у творі «Діалог.

Стела Г. С. Сковороді у Харківському
національному педагогічному університеті.
Скульптор Д. Г. Сова

Минають роки, і я, хто майже 30 років свого життя присвятила підготовці вихователя закладу дошкільної освіти та вчителя, сьогодні навіть не уявляю педагогічний університет без Сковородинівського духу! З ім'ям Григорія Сковороди приходить почуття гідності, правдивості, любові до професії, почуття поваги та уклінної вдячності до своїх наставників-вчителів

Ім'я йому — потоп зміїн» він переконливо, з глибокою вірою писав: *«Ми збудуємо світ кращий. Створимо день веселіший»* [1, с. 16].

Аналізуючи філософські, педагогічні, поетичні твори, його біографічні дані та листи до учнів, можемо визначити багатогранність особистості мислителя, його глибокий розум і феноменальну пам'ять,

підкреслити національну спрямованість, гуманізм його поглядів та зазначити, що ідеалом для Григорія Сковороди було виховання «істинної» справжньої людини, що знайде своє покликання і щастя у «спорідненій» праці за здібностями, яка принесе користь і самій людині, і державі.

Хочу зосередитися на відомому досліднику багатогранної творчої спадщини Г. Сковороди — Д. Багалію, який зробив визначний вклад у педагогічну науку та був прихильником українського мудреця. Саме Д. Багалій, аналізуючи рукописні козацькі переписи, що зберігаються у Харківському історичному архіві, знайшов відомості щодо його батьків. Так, батько Григорія — «Савка Сковорода» стояв у переписі 1733 р. серед малоземельних козаків сотенного м. Чорнух Лубенського полку, а за переписом 1745 р. було зазначено «двір Пелагеї Сковородихи, син якої в півчих» [1, с. 27].

Сьогодні ці справи зберігаються у Центральному державному історичному архіві України (далі — ЦДІАУ). У фондах Генеральної військової канцелярії та скарбової канцелярії знаходиться ревізійна книга зі списками малоземельних козаків Чорнуської сотні Лубенського полку за 1733 р., в яку записаний батько — Савка Сковорода [1, с.28], а за ревізією 1743 р. під номером 49 згадується двір матері — Пелагеї Сковородихи з м. Чорнух [1, с. 29].

Для багатьох науковців та дослідників спадщини нашого земляка відомий факт, що саме харківський період діяльності був дуже плідним, у 1759 — 1769 рр. він викладав в Харківському колеґіумі грецьку мову, поезику і синтаксис, а з 1768 р. розробив і читав у додаткових класах навчальний курс добронравія, основні положення якого виклав у праці «Початкові двері до християнського добронравія». У вступному слові до навчального курсу філософ та педагог підкреслив: «Повітря й сонце завжди з тобою, що ще тобі потрібно для життя?..» [1, с.116].

Зазначу, що, виступаючи перед вихованцями в додаткових класах колеґіуму, просвітитель наголошував: «Увесь світ

спить... треба прокидатися» [1, с. 65]. На слушну думку Д. Багалія, Г. Сковорода закликав своїх учнів «прокинутися від сну», уважно озирнутися навколо, побачити реальний світ та сформувати в собі духовно багату людину, «з благородним серцем, чистою душею і світлим розумом» [1, с. 65]. З цього приводу зазначу, що лекції мислителя виливалися у бесіди, які розкривали боротьбу його думок, повних просвітницьких ідей, що мали глибоку символіку, волелюбність, народну основу та прогресивний зміст [1, с.85].

Здійснюючи просвітницьку діяльність, він був глибоко переконаний, що згодом український народ стане вільним, і сам своїми піснями, байками, філософсько-педагогічними, етичними, публіцистичними творами пробуджував національну свідомість людей, закликав «прокинутися» та стати творцями свого щастя [1, с. 125].

Дуже цінними знахідками є те, що одним з перших питань про вшанування пам'яті Г. Сковороди в радянській Україні порушив саме академік Д. Багалій. У ЦДІАУ, у Фонді 166 «Мошнагорський чоловічий монастир» знайдено його лист до Наркома освіти Г. Ф. Гринька від 24.01.1922 р., у якому він наголосив на необхідності відзначення 200-річчя від дня народження «яскравого показника рівня української» самостійної філософської думки — Григорія Савича Сковороди [1, с.168].

Як дослідник і видавець творів Г. Сковороди, академік Д. Багалій вніс пропозицію просити уряд України видати декрет, спрямований на вирішення нагальних проблем вшанування пам'яті «великого наукового і громадянського діяча України», який, мандруючи Україною, навчав «...усі стани тодішнього суспільства гарячим словом, численними філософськими, літературними творами і листами, а головним чином зразком свого життя, правді і добру» [1, с.169].

Далі цитуємо конкретні пропозиції, які академік вважав за необхідне включити до змісту декрету:

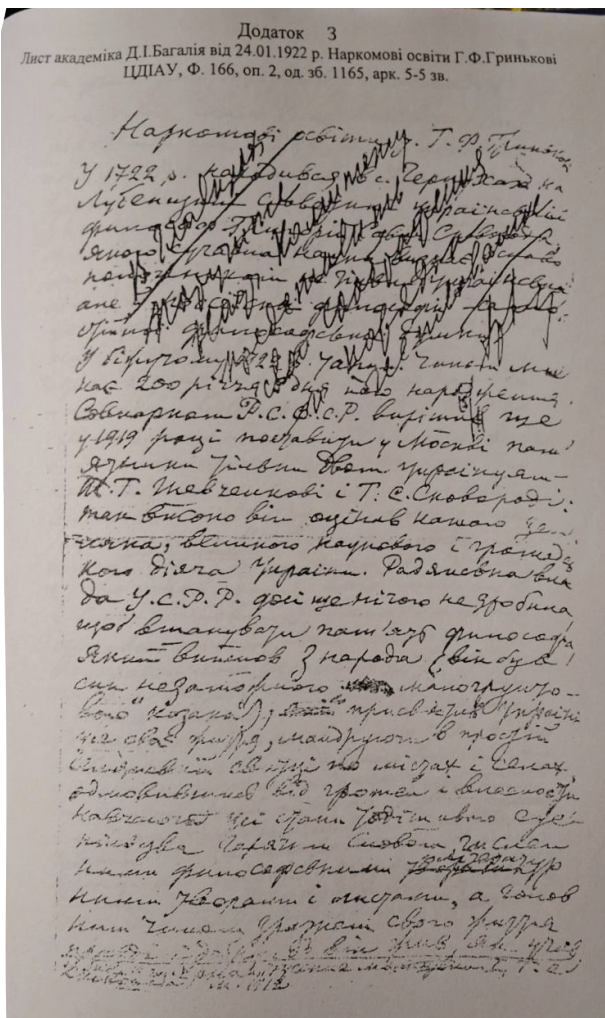
1. «Про негайне друкування на державний кошт зовсім виготовленої до друку і прийнятої для видання Всевидатом моєї монографії про Сквороду і його творів;

2. Про оправлення його могили в с. Пан-Івановці, з прийняттям її під державну охорону як пам'ятника всеукраїнського значення і про утворення там музею імені Г. С. Сквороди;

3. Про постановку йому відповідного пам'ятника у Харкові на державні кошти;

4. Про назву його ім'ям деякого числа селянських шкіл на Україні, особливо на Полтавщині і Харківщині і в с. Чорнухах Лубенського повіту Полтавської губ., а також якоїсь великої вулиці, або площі у Харкові» [1].

Повністю лист академіка Д. І. Багалія у тому вигляді, як він зберігається в ЦДІАУ, наводимо нижче.

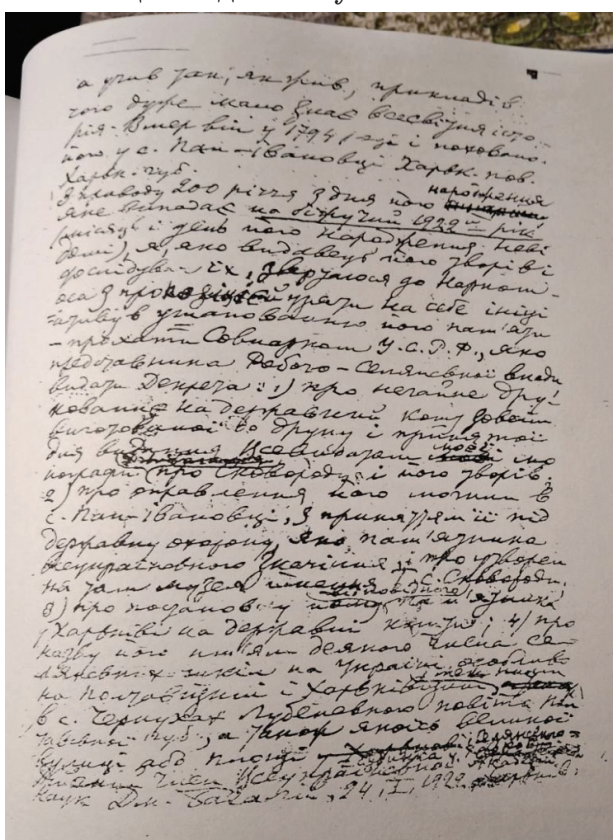

Також хочу зосередитися на Постанові № 289 Ради народних комісарів і Центрального комітету КП(б)У від 28.02.1945 р. (м. Київ), який зберігається у ЦДІАУ, у Фонді 4849 «Г. С. Скворода», «Про увічнення пам'яті великого діяча української культури, поета-філософа Г. С. Сквороди», підписаний заступником Голови Ради народних Комісарів УРСР, Л. Конійцем та секретарем Центрального Комітету КП(б)У Д. Коротченком.

Цей документ дуже важливий для історії нашого університету, бо йдеться не тільки про вшанування славетного українця, а й про дату, коли було присвоєно ім'я Григорія Сквороди Харківському національному педагогічному університету. На посаді ректора тоді був А. О. Івановський. Наводимо зміст та фото документу.

«З метою увічнення пам'яті великого діяча української культури, поета-філософа Г. С. Сквороди Рада Народних Комісарів УРСР і Центральний Комітет КП(б)У постановляють:

1. Встановити бронзові бюсти Г. С. Сквороди в історичному музеї м. Києва і в бібліотеці Академії наук УРСР.

2. Присвоїти ім'я Сковороди середній школі № 18 в м. Києві.

3. Надати ім'я Сковороди:

— в м. Харкові — педагогічному інституту;

— в м. Переяслав-Хмельницькому — педагогічному училищу.

4. Встановити стипендії ім. Сковороди в таких навчальних закладах:

а) у Київському Державному Університеті ім. Т. Г. Шевченка — 2 стипендії, розміром 400 крб. на місяць (одну для студентів філософського факультету, а другу — для студентів філологічного факультету; одну стипендію, розміром 800 крб. на місяць, для аспірантів кафедри філософії і одну стипендію, розміром 800 крб. на місяць, для аспірантів кафедри української літератури) з фаху давнього письменства.

б) в Харківському педагогічному інституті — 2 стипендії, по 400 крб. на місяць кожна, для студентів мовно-літературного факультету; одну стипендію, розміром 800 крб. на місяць, для аспірантів кафедри української літератури (з фаху давнього письменства);

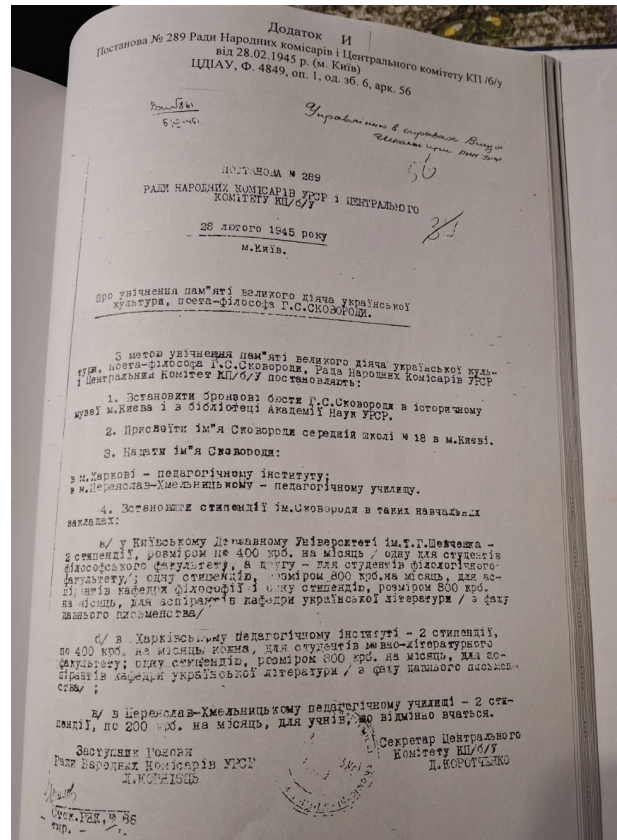
в) в Переяслав-Хмельницькому педагогічному училищі — 2 стипендії, по 200 крб. на місяць, для учнів, що відмінно вчать» [1].

Таким чином, історія заснування Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди не тільки важлива та цікава сторінка в педагогічній думці України, а й значуща для наукової світової спільноти, бо виконує поважну та відповідальну місію з підготовки Вчителя.

Кожен викладач нашого славетного закладу освіти щодня упевнено крокує

Відомості про автора:

Бакай Світлана Юріївна — кандидат педагогічних наук, доцент; Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди; Харків, Україна; e-mail: s.bakay70@ukr.net; ORCID: <https://orcid.org/https:0000-0003-0238-0791>.

до свого здобувача зі словами «Першорозуму» Григорія Сковороди: «...великими властивостями твоєї душі ти щоденно запалюєш в мені стільки вогників любові до тебе, які, будучи народженими з чесноти, будуть вічними...».

Література

1. Бакай С.Ю. Музично-педагогічні ідеї та просвітницька діяльність Г. С. Сковороди на Слобожанщині : дис. ... канд. пед. наук. 13.00.01 — загальна педагогіка та історія педагогіки. Харків, 2004. 263 с.

10.11.2024